

СТЕВАН МИЛОВАНОВ
ПРОФЕСОР СРПСКЕ ПРАВОСЛАВНЕ ВЕЛИКЕ ГИМНАЗИЈЕ
У НОВОМ САДУ

ПЕТАР В. ВУЦА

E-mail: vboba@open.telekom.rs

Резиме: У раду је приказан животни пут професора Стевана Милованов и кратка библиографија његових радова.

Кључне речи: Стеван Милованов, математика, физика, уџбеници, популаризација, историја науке, историја просвете, историја астрономије, комете

Стеван Милованов је рођен у Старом Бечеју 28.1.1856.године. Стеванов отац Софроније (Совро) и мајка Ксенија (Аксе) пореклом Ненадов из Србобрана. Мирни, неписмени и сиромашни сељаци. Основну школу је завршио у родном месту. Осам разреда гимназије завршио је у Новом Саду са одличним успехом. За студије математике одлучио се још у петом разреду гимназије и није променио одлуку. Целог живота се бавио математиком.

Слика 1: Стеван Милованов.

Слика 2: Зграда Велике српске православне гимназије.

Као питомац Текелијанума студира филозофију у Будимпешти и једну годину у Загребу. У Загребу полаже професорски испит из *математике, физике и хемије*. По доласку у Нови Сад, Стеван је изабран за професора Велике српске православне гимназије 1878. године и предавао је математику и физику све до 1920 године. Дугогодишњи професор и директор прве Мушке, а затим Женске у Новом Саду (Марић, 1945; Милисавац, 1965).

У Српској православној гимназији у Новом Саду држао је предавања из: *математике, физике и земљописа* (у I, у III и у VIII разреду). Држао је предавања и из *астрономије*.

Написао је неколико уџбеника: *Земљопис* за гимназије, написао је др Јован Хунфалви, свеска II, *Азија, Африка, Америка и Аустралија*. Превео Стеван Милованов, Нови Сад, 1887. *Геометријско цртање* за средње школе. По Медлику и Шмиту. Израдио Стеван Милованов, Нови Сад, 1892. *Минералологија, петрографија и геологија* за четврти разред гимназије и друге сличне школе. Израдио Стеван Милованов, Нови Сад, 1895. *Земљопис* за гимназије. По најновијем министарском упуству написао Јован Хунфалви превео Стеван Милованов. *Геометријско цртање* за средње школе. По Медлику и Шмиту израдио Стеван Милованов, II издање, Нови Сад, 1898. *Алгебру* за средње школе по Мочику и Вагнеру израдио Стеван Милованов. I *Планиметрија*, II *Равна тригонометрија и Аналитика*, III *Стерометрија и сферна Тригонометрија*, Потпором вел. Саборног одбора, Нови Сад, 1901, II *Корени, бројеви системи и логаритми*, потпором вел. Саборног одбора, Нови Сад, 1901, III *Прогресије, више једнакости и наука о комбинацијама*, потпором вел. Саборног одбора, Нови Сад, 1901. Написао је и *физику* за горње разреде средње школе, потпором вел. Саборног одбора, Нови Сад, 1897, *Минералологију* (Јовановић, 2007), обимну студију *Физика код Срба*

(*Летопис Матице српске*, књиге 145, 146,147), која је објављена и као засебно издање у целости, Нови Сад, 1886 (Рад Матице српске, 10/1974, 83).

Милованов је заслужан за развитак школства у Новом Саду. Интересовао се за науку и редовно је пратио научну и стручну литературу тога времена на мађарском, немачком и српском језику. Урадио је стручне расправе: *Кинетичка енергија ваздушних тела (Извештај Српске православне велике гимназије у Новом Саду за 1882/83. школску годину)*, *Хемијски елементи (Извештај 1893/94)* и *Радиоактивна енергија (Извештај 1905/06)*.

Писао је за многе листове и часописе који су се тицали његових интересовања из природних наука. Писао је о *Рендгенским зрацима* одмах после објављивања, о *Теслиним струјама*. Пронађен је његов текст у часопису *Босанска вила* двоброј 13/14 из 1909. године, под насловом *Комете у васионом свету*.

„Много је пута већ било питање, шта су комете и какав положај заузимају у васионом свету. Одговарало се различито, но у последње време астроном William H. Pickering скупио све, што се зна о кометама и изнио у јаснијој слици пред читаоце. По њему ће он читаоца упознати са кометама.“ (Милованов, 1909). „Велике и светлије комете јављају се тек један пут за једну генерацију у деветнестом веку било је четири велике комете“. Даје изглед комета.“ Све комете се деле у две групе: једне се јављају од времена на време, периодне су, а друге се јављају изненадно, неочекивано. Годишње јавља се два или три од првих, а три или четири од последњих комета“. „Са малим изузетком иду комете небом по елиптичном путу и периодне су, што су се оне виделе најмање два пута“. Дао је кратку историју шта су људи мислили о кометама. Даје да је најзанимљивији и најпознатији део комете реп и да се "зна о његовој материји" и да се "реп може тумачити". Говори о хемијском саставу комете. Пише и каква опасност прети земљи, ако се судари са кометом (Милованов, 1909). Поставља питање да ли ће се једна или друга велика комета вратити. Кад се прочита рад, може се закључити да је професор Стеван Милованов пратио светска кретања науке о кометама.

Коста Петровић, његов ученик у I разреду вели: "... својом добронамерном строгошћу остао ми је у трајној успомени и професор Стеван Милованов. Предавао је врло јасно и од ђака тражио уредност. Школски и домаћи задаци из ариметике морали су увек бити чисто и лепо написани " (Петровић, 1958).

„ У настави физике обилно је користио експеримент. Са ученицима који су показивали веће интересовање за физику, радио је и посебно у свом кабинету и омогућавао им извођење експеримента. Све новине у науци и техници је повезивао са наставом " (Чурић, 1969, стр. 66).

У периоду од 1916. до 1917. године оснивани су фондови који су носили имена пензионисаних директора и професора Српске православне гимназије у Новом Саду. Тако је постојао и Фонд Стевана Милованова. Из тог фонда је награђиван сваке године ученик са најбољим резултатима из физике.

Бавио се пословима који су били у делатности Матице српске и других установа културе. Израдио је први штампани каталог Библиотеке Матице српске 1899. У свом стану имао је професорску таблу где би подучавао ученике из математике. У поподневним часовима излазио је у шетњу са омиљеним белим псом - шпицом. Био је нижег раста. Носио је црни шешир и дугачки црни капут. Новосађани су с поштовањем поздрављали професора, а он би их одздрављао са подизањем шешира са главе. Грађани Новог Сада из поштовања и љубави према професору, дали су једној улици, која се налази у центру града, име Стевана Милованова.

Умро је 28. 4. 1946. године у Новом Саду (*Енциклопедија Нови Сад*, 2000).

Литература

***: 2000, *Енциклопедија Нови Сад*, св. 15, Нови Сад, 105-107.

Јовановић Божић Д.: 2007, Живот и дело Стевана Милованова, професора Српске православне велике гимназије у Новом Саду, *Природне и математичке науке у Срба до 1918. год.*, Нови Сад.

Марић Светислав: 1945, Стеван Милованов, Матица српска, јул 1945.

Милисавец Живан: 1965, Тихомир Остојић, Реформатор Матице српске, *Зборник Матице српске за књижевност и језик*, VIII/1965, књ.13, св. 1, 179, 192.

Милованов Стеван: 1909, Комете у васионом свету, *Босанска вила*, 13/14.

Петровић Коста: 1958, In memoriam, *Календар Матице српске* за 1958, 69.

Чурић Радослав: 1960, Настава природних наука до 1920. године, *Новосадска гимназија 1810-1960*, Нови Сад, 52-72.

STEVAN MILOVANOV PROFESSOR AT THE SERBIAN ORTHODOX HIGH SCHOOL IN NOVI SAD

Stevan Milovanov was born in Stari Bečej on January 28th, 1856. He finished elementary school in his native town. He graduated grammar school in Novi Sad with high grades. As a student of Tekelium, he studied philosophy in Budapest and for a year in Zagreb. There he took a professor's exam in Mathematics, Physics, and Chemistry. Upon his arrival to Novi Sad in 1878, Stevan was elected as a professor at the Serbian Orthodox High School and taught Mathematics and Physics until 1920. He was the principal of the high school from 1918 to 1920. He wrote several textbooks *Geometric Drawing for lower classes*, *Geometry for upper classes*, *Algebra for all grades*, *Physics for VII and VIII grades*, *Mineralogy*. He wrote an extensive study of Physics with the Serbs (1886). Milovanov is responsible for the development of education in Novi Sad. He wrote many journal articles on topics related to his interests in the natural sciences, for example about X-Rays and Tesla's currents. His text about comets was found in the *Bosanska Vila* magazine (1909). He published the first printed catalog of the Matica Srpska Library in 1899. He died on April 28, 1946 in Novi Sad. In this article the life and activities of Stevan Milovanov are presented.

Key words: Stevan Milovanov, mathematics, physics, textbooks, popularization, history of education, history of astronomy, comets